

Kokousmuistio 2/2016 (17.8.2016)

Kokousmuistio 2/2016

Kokousaika: keskiviikko 17.8.2016 kello 10–14

Kokouspaikka: Kansalliskirjasto, Fabianin kokoushuone (C222; Yliopistonkatu 1, 2. kerros).

Läsnä: Tiina Eklund (pj.), Jyrki Hakapää, Jyrki Ilva, Jaana Latvanen, Johanna Lilja, Sami Niinimäki (poistui kello 12), Pekka Nygren, Emilia Palonen, Elisa Tiilikainen (osallistui etäyhteydellä, poistui kello 11) sekä Riitta Koikkalainen (siht.).

Poissa: Nina Hyvönen, Antti-Jussi Nygård

1§ Kokouksen avaus.

Puheenjohtaja avasi kokouksen klo 10:12. **Sami Niinimäki** kertoi joutuvansa poistumaan kokouksesta puoliltapäivin, ja Elisa Tiilikainen joutuu lähtemään kokouksesta kello 11.

Puheenjohtajan pyynnöstä uusi ohjausryhmän jäsen, **Elisa Tiilikainen**, esitteli itsensä muille osallistujille. Elisa Tiilikainen edustaa ohjausryhmässä rahoitusmallin pilotointiin osallistuvia lehtiä. Hän on aloittanut vuoden alusta *Gerontologia*-lehden toimitussihteerinä ja työskentelee tutkijana Itä-Suomen yliopiston Kuopion kampuksella.

2§ Esityslista hyväksyttiin kokouksen työjärjestykseksi.

3§ Perusluvut ja kuvat vuoden 2014 julkaisuavustusaineistosta.

Ohjausryhmä keskusteli pitkään ja perusteellisesti JUVA2016-aineistosta laadituista perusluvuista ja kuvioista. Nyt esillä ollut 3-luokkainen kulu- ja tuottoluokitus koettiin hiukan karkeaksi.

Jaana Latvanen aloitti pohdinnan, että aineistosta voisi saada paremmin kiinni, jos nyt tehtyä jaottelua täydennettäisiin ottamalla rinnalle sisällöllinen tyypittely. **Pekka Nygren** mietti, voisiko myös ryhmittely kansallinen/kansainvälinen olla yksi hyvä tapa kuvata aineistoa, että erottelu ilmestystiheyden mukaan? Myös puheenjohtaja **Tiina Eklundin** jo aiemmin ehdottama hiukan tiheämpi erittely tuotto- ja kululuokkiin auttaisi hahmottamaan valtionapua vuonna 2014 saaneiden julkaisujen tilaa nyt nähtyä paremmin, totesi **Emilia Palonen**.

Sami Niinimäki kiteytti lukuja ja kuvioita koskeneen keskustelun toteamalla, että tulevaisuuden hahmottelemiseksi on tärkeää ymmärtää kentän kirjo, minkä vuoksi nyt nähdyn esityksen sijaan hiukan toisenlainen esitystapa voisi olla havainnollisempi.

Keskustelussa päädyttiin siihen, että nyt tehtyä kulu- ja tuloluokittelua tarkennetaan ja täydennetään ehdotetuilla sisällöllisillä jaotteluilla.

Käyty keskustelu kirvoitti kokouksen osalliset pohtimaan kuluja ja tuottoja laajemminkin.

Tulevaisuuden hahmotelmista **Pekka Nygren** muistutti, että sähköinen julkaiseminen ei ole ilmaista: "Osa nykyisistä painatus- ja jakelukuluista valuu tulevaisuudessa sähköiselle puolelle." **Sami Niinimäki** totesi, että sähköiseksi vieminen arvatenkin jopa lisää kuluja alkuvaiheessa, mutta sähköiseen julkaisemiseen siirtyminen voi pitemmällä aikavälillä olla edullisempaa. **Johanna Lilja** huomautti, että Kotilavassa yritetään saada mahdollisimman monta lehteä mukaan TSV:n tarjoamaan OJS-palveluun. **Pekka Nygren** mietti, että OJS auttaa jonkin verran painatuskuluissa mutta esimerkiksi XML-tiedoston tekeminen aiheuttaa uusia palkkakuluja.

4§ Rahoituspilottiin osallistuvat lehdet ja niiden kuulumiset.

Elisa Tiilikainen toi kokoukseen rahoituspilottiin osallistuvien lehtien terveiset. Lehdet ovat erilaisia: joillekin tiedeyhteisö on tärkein kohde, toisille myös muut yleisöt ovat tärkeitä. Esimerkiksi *Gerontologia*lla on myös muita kuin tiedelukijoita. Konsortiomallia rakennettaessa onkin tarpeen ottaa huomioon lehtien moninaisuus, konsortion rakentaminen puhtaasti artikkeleiden perusteella tehtyjen laskelmien varaan ei ole kaikkien lehtien kannalta paras vaihtoehto. Osa tieteellisistä seuroista haluaa pitää mukana myös painetun lehden seuran jäsenetuna.

Toinen lehtien parissa paljon punnittu teema liittyy ajatukseen, että JUFO-luokitusta käytettäisiin rahoituksen perustana. Lehdet eivät pidä tätä järin toimivana vaihtoehtona. JUFO-luokka kyllä todentaa, että lehden vertaisarviointi on kunnossa, mutta se asettaa lehdet hyvin eriarvoiseen asemaan. **Pekka Nygren** totesi, että JUFO oli viisi vuotta sitten hyvä asia, mutta nyt se on menneen maailman asia. Artikkelin laatu on kriteeri, ei se lehti, missä se julkaistu.

Ennen kokousta jaettuun rahoituspilottiin osallistuvien lehtien esittelyyn kaivattiin lisäksi tietoa niiden ilmestymisen tiheydestä ja artikkelimäärästä vuonna 2014. Ne lisätään esittelyyn.

Lehtien terveiset herättivät ohjausryhmän jäsenet keskustelemaan laveammin lehtien roolista tieteellisessä elämässä.

Tiedelehdet ja avoin data

Sami Niinimäki toi keskusteluun avoimen datan teeman. **Johanna Lilja** kertoi, että avoimesta datasta avataan keskustelu lehtien kanssa marraskuussa 2016 ja totesi, että yksittäisten lehtien resurssit huolehtia tutkimusdatan avoimuudesta eivät välttämättä kovin hyviä. **Jyrki Ilva** huomautti, että avoin data on yksi kysymys, toinen kysymys on, millä lisenssillä itse tekstit ovat käytettävissä. Nämä asiat keskusteltava tarkasti ennen kuin esimerkiksi yksittäiset lehdet tekevät päätöksiä.

Jyrki Hakapää kertoi, että Suomen Akatemia edellyttää jo syksymmällä 2016 avautuvassa haussa, että tutkimusdata on periaatteessa avointa. Poikkeukset on perusteltava (kansallinen turvallisuus, henkilötietosuojat, kuvien oikeudet). Tutkimusdata-arkistojen perustaminen saati ylläpitäminen ei kuitenkaan ole suomalaisten lehtien asia, tähän oltava kansallisia menettelyjä. – Mitä tutkimusdatan avoimuus on, on tärkeä kysymys.

Pekka Nygren totesi, että datan avaaminen ei voi olla lehtien velvollisuus. Lehti voi kyllä edellyttää, että aineisto on identifioitavasti jossain tallennettuna. Lehtien omat data-arkistot ovat huono idea: aineistot hajaantuivat kuin varpusparvi pitkin maailmaa.

Sami Niinimäki kertoi, että SA:n tavoin myös OKM painottaa tulevaisuudessa avoimen julkaisemisen lisäksi datan avoimuutta ja että kansallisen tason ratkaisuja datan avoimuudelle kehitetään, yksittäisten lehtien hartioille tätä asia ei voi jättää.

Emilia Palonen avasi laajemman kysymyksen siitä, mitä tieteellisellä artikkelilla tarkoitetaan. Kustantajan näkökulmasta on tärkeää ajatella myös avoimuuden eri asteita. **Jyrki Hakapää** täydensi kysymystä miettimällä, missä vaiheessa aineiston oltava avointa, heti artikkelin julkaisuhetkellä vai esimerkiksi koko projektin päätyttyä?

Johanna Lilja hahmotteli, voisiko lehtien osuus avoimen datan kysymyksissä liittyä siihen, miten opastetaan kirjoittajia viittaamaan ja miten vertaisarvioijia ohjataan ottamaan aineiston avoimuus huomioon.

Lounastauko pidettiin klo 11:30–12.

5§ Rahoituspilotin pohjan malli, esittely ja keskustelu.

Pitkän ja hereän keskustelun päätteeksi todettiin, että seuraavaan kokoukseen laaditaan vaihtoehtoisia konsortiomalleja ja otetaan FinElabin rahoitusmalli vertailtavaksi.

Keskustelun aloitti **Johanna Lilja** painottamalla, että kokouskutsun liitteenä 3 ollut rahoituspohjan malli on ehdotus, jonka kautta lähdetään pohtimaan konsortion rakentumiseen liittyviä kysymyksiä. Seuraavaan kokoukseen voidaan laatia vaihtoehtoja ja tehdä hienosäätöjä. Pilotihankkeen mallinnusta käytetään, jos käytetään, tulevan syksyn hakemuksissa. Lopullisen konsortiomallin kannalta tämä on kokeilua. **Riitta Koikkalainen** esitteli rakentumassa olevaa konsortiohahmotelmaa lehdistä kerättyjen lukujen varassa.

Jyrki Hakapää kysyi, onko tausta-ajatuksena että mitä enemmän organisaation tutkijat julkaisevat, sitä suuremmalla summalla organisaatio osallistuu konsortioon? **Johanna Lilja** täydensi Hakapään kysymystä: Jos yliopiston osallistuminen määrittyy artikkeleiden määrän mukaan, pyydetäisiinkö tietty kiinteä summa (artikkelimäärä × artikkelihinta) vai pyydetäänkö rahaa jollain muulla perusteella?

Puheenjohtaja **Tiina Eklund** mietti, että osallistuminen on mahdollista sitoa artikkeleiden määrään/vuosi, mutta tämä vaatii paljon hallinnointia. On tärkeää pohtia, millä aikavälillä väistämättä tapahtumia muutoksia (kirjoittajien organisaatioaffiliaatiot vaihtuvat, palkkakustannukset nousevat etc.) huomioidaan. **Pekka Nygren** esitti, että kolmen vuoden tarkistusväli voisi olla hyvä. Painokertoimet eivät ongelma, jos kaava on laskentaohjelmassa oikein.

Jaana Latvanen toi esiin, että rahasammiot ovat hupenemassa ja varoitti siitä, että rahoitusmallista saattaa tulla julkaisukanavan valintaa ohjaava mekanismi. **Emilia Palonen** täydensi tähän, että artikkeleiden määrän perusteella laskettava rahoitus saattaa ohjata julkaisukanavan valintaa väärällä tavalla. Tulevaisuudessa artikkeliluokitus saattaa olla aivan jotain muuta kuin nyt.

Konsortio, rahoittajat ja rahoittajien motivointi

Ohjausryhmässä virisi pitkä ja perusteellinen keskustelu konsortion mahdollista rahoittajista. **Jyrki Ilva** totesi, että pilottivaiheessa keskitytään yliopistoihin ja ammattikorkeakouluihin, tulevaisuudessa myös tutkimusrahoittajien roolia olisi tarpeen pohtia.

Johanna Liljan mukaan artikkelilähtöinen malli mahdollistaa rahoittajien motivoinnin, sillä yliopistot saavat rahoitusta sen mukaan, kuinka paljon sen piirissä työskentelevät tutkijat julkaisevat. **Emilia Palonen** kysyi, onko mahdollista laatia rahoitusmalli, joka perustuisi johonkin muuhun kuin vastikkeellisuuteen. Puheenjohtaja **Tiina Eklund** totesi, että ainakin yo- tai amk -maailmassa täysin vastikkeetonta kuluerää olisi todella vaikea perustella. Myös **Jyrki Hakapää** mietti, että vastikkeen löytäminen on rahoittajan näkökulmasta tärkein seikka.

Puheenjohtaja **Tiina Eklund** toi keskusteluun yliopistojen fte-luvut (Full Time *Equivalent* -läsnäolijat), joiden perusteella AMK:t ja yliopistojen kirjastot maksavat osuuksia FinELibille. Tätä voisi kenties soveltaa myös hahmottumassa olevan konsortion rakentumisessa: yhdistelmä, jossa käytettäisiin fte-lukua yhdessä artikkelimaksun kanssa, voisi toimia. Entä miten rahoitusmallissa otetaan huomioon ulkomaisten kirjoittajien artikkelimaksut tai ne artikkelit, joiden laatijat eivät kuulu konsortion rahoittajaorganisaatioihin? Tärkeää on pohtia myös, saadaanko tutkimuslaitoksia mitenkään mukaan rahoittamaan konsortiota.

Jaana Latvanen näki Kotilava-hankkeen myös kansallisena kulttuuritekona. Sen perusteella voisi ehkä ajatella, että myös yleiset kirjastot lähtisivät rahoittajien joukkoon? Esimerkiksi maakuntakirjastojen tehtävä on kerätä maakunnan kirjallisuutta, mihin kuuluvat myös tiedejulkaisut.

Emilia Palonen toivoi, että laskelmissa voitaisiin ottaa huomioon myös tieteen yleistajuistaminen, mihin **Pekka Nygren** totesi, että on mietittävä, onko tarkoitus tukea tieteellistä julkaisemista vai tuetaanko tieteen yleistajuistamista. **Jyrki Ilva** toi esiin, että myös muille tekstityypeille voisi rakentaa jonkin kertoimen. **Jyrki Hakapää** puolestaan totesi, että yliopistojen kannattaa lähestyä tiede edellä. **Johanna Lilja** muistutti, että sisällöllisessä argumentaatiossa on mainittava, että tiedelehdet palvelevat myös muita kuin tiedeyhteisöjen jäseniä.

Muita sivuttuja teemoja

Jaana Latvanen nosti esiin pitkäaikaissäilyttämisen. Vastuu siitä on enemmän kansallisilla julkaisuarkistoilla kuin lehdistä. **Jyrki Ilva** totesi, että lehtien artikkeleiden arkistointi johonkin kansalliseen pitkäaikaissäilytyksen järjestelmään olisi ehkä järkevin tapa toimia. Lehtien ja kustantajien kautta aineistot kulkeutuvat pitkäaikaissäilytykseen. **Pekka Nygrenin** mukaan arkistointi varmistaa, että artikkelit pysyvät olemassa olevina, kävi lehdelle miten kävi.

Jyrki Hakapää pohti, että hankalien haasteiden ja ongelmien tutkimuksessa tarvitaan monitieteistä lähestymistä. Olisiko mahdollista, että konsortiossa painotettaisiin erityisesti julkaisuja, jotka ovat monialaisia myös tieteellisesti eli jolla on relevanssia usean tieteenalan kannalta. Tästä kertoo esimerkiksi se, monesta organisaatiosta artikkelilla on kirjoittajia.

6§ Koneen Säätiölle ja Suomen Tiedekustantajien liitolle tehtävien hakemusten valmistelun tilanne

Nyt tehtyjä laskelmia ja rahoituspilottiin osallistuvien lehtien kokemuksia sekä ohjausryhmän evästystä vasten laaditaan hakemus Koneen Säätiölle. Hakemus lähetetään syyskuun puolivälissä ohjausryhmälle kommentoitavaksi. Samaan aikaan ryhdytään laatimaan myös Suomen tiedekustantajien liitolle tehtävää hakemusta.

Pekka Nygren ehdotti, että hakemusten tueksi olisi hyvä taustoitaa tiedelehtien tilannetta myös pitemmällä aikavälillä ja kysyi, olisiko mahdollista jo nyt selvittää 12 pilottilehden artikkeleiden määrät, tyypit ja tekijöiden affiliaatiot aikaväliltä 2013–2015. Sovittiin, että tämä tehdään jo Koneen Säätiön hakemusta varten.

7§ Osallistuminen messuille ja muihin tapahtumiin

Päätettiin, että ei osallistuta Educa-messuille. Sen sijaan harkitaan, voisiko osallistua seuraaville AMK-päiville.

Avoimen tieteen tapahtuma on marraskuussa, sinne tehdään standi, josta huolehtivat **Jyrki Ilva ja Antti-Jussi Nygård**.

Johanna Lilja kysyy, pääseekö Kotilava Tieteen päiville.

Johanna Lilja ja Riitta Koikkalainen osallistuvat Tromssassa järjestettävään Munin-konferenssiin 21.–23.11.

8§ Ohjausryhmän ajatuksia ja toiveita Kotilavan toiminnalle

Jo edelliset kohdat kirjoittivat ohjausryhmältä hyviä kommentteja ja ajatuksia Kotilavan rahoituspilotin jatkolle. Lisäksi **Emilia Palonen** painotti, että on tärkeää viestiä pilotin kautta koko tiedejulkaisemisen kentälle, että asiat ovat liikkeessä ja että näitä pitää pohtia. On levitettävä tietoisuutta siitä, mikä on Kotilava ja mitä se ajaa kaikkia tiedotuskanavia pitkin. **Jyrki Hakapää** toi esiin, että tiedottamisessa voi hyödyntää myös avointiede.fi-sivustoa.

Pekka Nygren totesi, että olisi tärkeää tuoda esiin julkaisijoiden merkitystä tieteen tekemisessä. Suomalaisen tiedejulkaisemisen kentällä olisi hyvä päästä ammattimaisempaan toimintaan, se tuo tukevampaa jatkuvuutta kuin talkootyö. Seuroilla on kustantajien vastuu toiminnan jatkuvuudesta, ja julkaisijalla on paljon tehtäviä, joita ei voi säilyttää tutkijan omalle kontolalle. Näitä ovat esimerkiksi toimittaminen, verkkosivuston varmuus, arkistointi ja artikkelin saattaminen hyvään luettavaan muotoon (taitto).

Lyhyesti mainittiin mahdollinen Kotilavan oma seminaari ja sen pohjustaminen. Tämän pohtiminen on yksi seuraavan kokouksen asioista.

9§ Tiedelehtien OA-rahoituksesta muissa Pohjoismaissa

Jyrki Hakapää esitti ensimmäisessä ohjausryhmän kokouksessa pyynnön etsiä tietoa siitä, mikä on tiedejulkaisemisen tila muissa Pohjoismaissa tällä hetkellä.

Ruotsissa Vetenskapsrådet on jakanut vuonna 2014 tukea yhteensä 11 985 000 kruunua humanistisille ja yhteiskuntatieteellisille lehdille käytettäväksi aikavälillä 2015–2017. Tukea on saanut 28 lehteä, ja painava peruste tuen saamiselle on ollut suuntautuminen avoimeen julkaisemiseen. Kesäkuussa **Bibs amkonsortiet** on solminut sopimuksen Springerin kanssa:

"Kungliga biblioteket har inom ramen för Bibsamkonsortiet inlett ett pilotprojekt och tecknat ett nytt avtal med det vetenskapliga förlaget Springer. Avtalet innebär att deltagande organisationers forskare kan publicera sina artiklar öppet tillgängligt (open access) i mer än 1 650 av Springers hybridtidsskrifter. [Läs mer.]"

Norja. Sami Niinimäki toi jo kokouksen alussa tuoreita terveisiä Norjan tilanteesta. Siellä on päätetty, että humanistiset ja yhteiskuntatieteelliset lehdet saavat julkista tukea vuoden 2017 jälkeen ainoastaan, jos ne julkaisevat avoimesti. Pulmat avoimeen julkaisemiseen siirtymisessä ovat pitkälti samoja kun Suomessa, ja myös Norjassa ratkaisua etsitään konsortiomallista. [\[Lue lisää\]](#).

Vuonna 2013 Norjassa on toiminut rahasto, jonka kautta on tuettu humanistisia ja yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja, mutta tarkempia tietoja rahaston toiminnasta ei kokoukseen mennessä ole löytynyt.

Tanska. Tanskassa kansalliset tiedejulkaisut ovat suurimmaksi osaksi tutkimusorganisaatioiden suoran tuen piirissä.

10§ Muut esille tulleet asiat

Johanna Lilja toi iloiseen uutisen: Kotilava-hanke on saanut lisärahoitusta **FP7 Post-Grant Open Access Pilot** -haussa. Rahoitusta haettiin ja saatiin Kotilavan teknisiin kehityskohteisiin. Nyt saadulla lisätuella järjestetään XML-muotoisten artikkeleiden tuottamiseen liittyvää koulutusta ja ratkaistaan rahoittajatietojen keruuseen liittyviä ongelmia.

OJS 3.0 on ilmoitettu otettavaksi käyttöön 31.8.

Jyrki Ilva kertoi, että Suomalaisen Kirjallisuuden Seura järjestää 29.8. seminaarin **Books, Libraries, and Open Access**. SKS on yhdessä Helsingin yliopiston kirjaston kanssa hahmotellut kirjastokonsortio **Aleksandrian Knowledge Unlatched** -hankkeen mallin mukaan.

Harvard Library Office for Scholarly Communication (OSC) on julkaissut raportin **Converting Scholarly Journals to Open Access: A Review of Approaches and Experiences** strategioista, joilla tilauspohjaisia tiedelehtiä voidaan muuntaa avoimiksi. Raportti perustuu laajaan kirjallisuuskatsaukseen, jossa on kartoitettu systemaattisesti erilaisia toteutuksia ja ehdotuksia avoimen julkaisemisen mahdollistamiseksi.

11§ Seuraava kokous

Sovittiin, että kokoonnutaan marraskuun ensimmäisellä tai toisella viikolla, mahdollisia viikonpäiviä ovat tiistai, keskiviikko ja torstai. Toivottiin, että kokous järjestettäisiin kello 12–16 välisenä aikana.

12§ Kokouksen päättäminen

Puheenjohtaja päätti kokouksen kello 14.